

XVI oktobarski salon

Kosta Vasiljković

Administrativno-organizatorska inercija otaljavanja jednog posla koji ubitačnom tačnošću dolazi na dnevni red svake godine, i inercija nonšalancije angažovanog pojedinca: savetnika ili arbitra — činili su da vidljivi sindrom permanentno lošeg stanja Oktobarskog salona (koga razdiru divergentne sile oličene u težnjama umetnika, organizatora, arbitara u žiriju i društva) nije poslužio za konstatovanje prave dijagnoze.

Simptomi boljeg stanja vidljivi su (posle 15 godina!) tek sada, na ovom, šesnaestom Salonu, ali više na deklarativnom nego na teorijsko-umetničkom i operativnom planu: dosadašnje dileme oko famozne fizionomije Salona biće od sada valjda nešto manje jer je u Pravilnik Salona unet korektiv po kome je on od sada smotra značajnih ostvarenja »svih tendencija«. Sledeće revizije intervencije u Pravilniku odnosile su se na selekciju komisiju i žiri za nagrade u čije sastave sada, po novom slovu Pravilnika, ulaze »istoričari, teoretičari umetnosti i likovni kritičari«. Nova je po sadržaju i tačka 15. Pravilnika koja kaže da su Savet Salona, Selekciona komisija i Žiri »obavezni« da na kraju rada »izvrše recapitulaciju, učine osvrt i ocenu Salona«. Nije, međutim, predviđeno na koji način će glavni faktori Salona ovo učiniti? Jer ukoliko to nije javni čin (u katalogu?) onda je, maltene, besmislen (uzgred, zašto je ova odredba ušla u Pravilnik ispod podnaslova »Uslovi izlaganja«?).

Ali ovi logični korektivi Pravilnika deklarativni su stoga što već na istom ovom Salonu u žiriju za nagrade figurira samo jedan kritičar (P. Vasić) dok su ostala šestorica slikari (jedan od njih je primenjeni umetnik).

Jedina konvergenčna težnja koja je dosledno izvedena sadrži se u činjenici simultanog eksponiranja i materijala primenjene umetnosti — zahvaljujući okolnosti da je, konačno, objavljena, skupa i diskutabilna, rekonstrukcija Umetničkog paviljona »Cvijeta Zuzorić« na Malom Kalemeđdanu.

No budimo strpljivi: u nadi da će se jednom deklaracije pretočiti u — akcije!

Podatak koji i ne mora automatski biti kompliment ali koji želim da istaknem zbog onih koji su zagovornici demokratizacije Salona po svaku cenu, govori o okolnosti da su pod krovom ovog obnovljenog paviljona našla svoje mesto pod Suncem čak 74 umetnika više (a cifra ne uzima u obzir i deo primenjene umetnosti) nego na prošlom Salonu.

Nekih radikalnih novina u pogledu koncepta fizionomije ovog Salona u odnosu na prošli, nema: za nedvosmisleni primat figuracije, što se slikarstva tiče, Selekciona komisija opet se založila; koliko je tom primatu kumovala ona sama a koliko je to stvar samog ponuđenog materijala, ne znamo. Činjenica je, međutim, da sve boje izražajnog spektra srpske umetnosti nisu zastupljene. A kao i prethodnih godina opet apstiniraju, po svojoj volji, predstavnici srednje generacije, oni koji su posleratnu srpsku umetnost sinhronizovali sa evropskim i svetskim tendencijama obezbeđujući joj tako jedan internacionalni legitimitet. Zašto oni ne izlažu? Taj fenomen nije nezanimljiv naročito sa sociološkog stanovišta.

M. Vujačić odlikuje se ekspresivijom monumentalnog akta, M. Blanuša konkretizuje svoj stil, S. Vuković sve više dobija u slikarskim kvalitetima, M. Antonović se kreće ka jednoj autentičnosti i slikarski bogatijoj koncepciji, Lj. Janković-Jale nastavlja svoju nadrealno-ekspresionističku metaforu egzistencijalne teskobe i fatuma, Č. Krstić ostaje pri intimističkom rafinmanu, R. Lalić, ovogodišnji laureat, dalje razvija svoju figuraciju nesentimentalnog verizma ali bi trebalo da se čuva moguće fotografске ilustrativnosti, slika O. Ivanjicki negde je između popartističke i plakatske koncepcije. Mladi R. Korubin odlikuje se omamljujućim štimungom, asocijacijama na vizantijski ikonopis i čulnom lepotom fakture. D. Kalajić Drago već duže vreme propagira jedan teizam antidogmatične sreće u terminima

efektne figuralike jakih boja popartističke provenijencije; M Kečić se odlikuje bogatstvom fakture, K. Širbegović neguje rafinman asocijativne apstrakcije koja sve više ima u sebi figurativnog, a Z. Ljutica je jedno od otkrovenja: izlaže sliku snažne ekspresionističkonadrealne tenzije, bogatu u kolorističkoj orkestraciji (»Kainov znak«); S. Matić se odlikuje tananošću metjea u službi lirske meditacije, B. Miljuš i dalje nastoji na efektnoj sintezi znaka i označenog, M. Nakićenović je izložila jednu finu renesansno intoniranu postavku, J. Rakidžić sve više bogati svoj sadržajno-formalni potencijal dok Z. Pavlović deluje monumentalnošću iz koje zrači halucinantna ekspresija jedne univerzalne metafore egzistencijalne teskobe, S. Samurović pleni lirskom tananošću dok u J. Sivačkom i P. Spasiću Salon ima dvojicu talentovanih učesnika; M. Stanković je na nivou svojih poznatih sceničnih fantazmagorija iz istorije i mitologije; B. Džmerković se odlikuje baroknom dinamikom elemenata, M. Šalja neguje zvučan kolorit dok A. Cvetković izlaže jednu od slika iz serije »Formiranje oblaka« koja u sebi ima elemenata konceptualne umetnosti; i, konačno, Z. Tasić prikazuje jedan efektno slikani friz izmaštanih nebeskih tela.

U odnosu na prošli Salon, ovaj posebne poene stiče u delu **skulpture** — prikazano je, naime, više autora iz više stilsko-jezičkih područja, a nasuprot slikarstvu ovde dominira asocijativna forma u širokom rasponu modaliteta.

K. Bogdanović ističe se intelektualnom notom, V. Vujisić gotskom stilizacijom torza, R. Vulanović monumentalnošću, D. Gaković brutalističkom snagom ekspresije, M. Glišić čistotom forme, Lj. Denković energijom biološke forme, V. Jocić asocijativnošću posebne vrste, M. Krković arhitekturnošću stila, A. Marinović kontrastima organske i neorganske materije, D. Milanović traženjem novih izražajno-tehničkih mogućnosti, D. Marković medaljskom inspiracijom, D. Mileusić nijansiranjem planova, S. Radojčić izvesnom humorno-ironičnom notom u okviru nove figuracije, M. Stupovski svedenošću forme sa asocijacijama na preistorijsku plastiku, M. Tepavac aranžira industrijske prefabrikate, J. Šober, laureat ovogodišnjeg Salona, izložila je svedenu, asocijativnu formu u livenom cementu ali snažnije je delovala ranije kada su joj radovi bili sa većom evokativnom nosivošću. **Grafika** je već na tradicionalno dobrom nivou — imala je, naime, najmanje oscilacija kvaliteta u istoriji Oktobarskog salona. M. Anđelković se ističe analitičnošću, M. Arsić snagom uobličavanja, M. Grozdanić, ovogodišnji laureat, većom sublimacijom tehnoloških inovacija, Ž. Đak preciznošću, E. Dragulj istočnjačkim rafinmanom, M. Đenić razigranošću elemenata, D. Đokić filigranskom preciznošću invencije, S. Knežević crtačkom naracijom poetsko-metaforičke i humorno-ironične usmerenosti, B. Kršić bogatstvom izraza koji se bazira na ekspresivnom crtežu, I. Kostov tonsko-linearnim rafinmanom, S. Lamut težnjom ka klasičnoj formi, T. Stojanović Kosovac maštovitošću prizora, D. Stojanović štimungom i lepotom realizacije, M. Nagorni preciznošću stila.

Ovogodišnji Salon nije bio ni znatno bolji ni znatno lošiji od prethodnjeg: već i zbog toga što se za godinu dana skoro po pravilu ne mogu desiti nikakva iznenađenja na nivou čuda, a tim pre što, rekosmo, dobri korektivi u Pravilniku Salona ostarde samo na rečima.

Salon nije odigrao ulogu pokazatelja antinomičnih kretanja u našoj umetnosti izraženih u težnji ka reintegraciji figurativnog koncepta posle različitih apsolutizacija u okviru apstrakcije i čiste vizuelnosti i, s druge strane, u težnji konceptualnih, akcionih, procesualnih, ambijentalnih i drugih, dosadašnjoj umetnosti protivstavljenih, tendencija koje faktički postoje i kod nas. No, istini za volju, valja reći da se odsustvom ilustracija ovih poslednjih tendencija u nas, ne čini, u suštini, velika nepravda budući da se protagonisti tih tendencija protivte galerijskom eksponira-

nju svojih produkcija u ime prevazilaženja građanskog poimanja umetnosti kao salonskog užitka za elitu posvećenih. Ali u evoluciji poimanja umetnosti još dotle nismo došli pa nam obnovljeni paviljon još verovatno zadugo neće zvrjati prazan! Ako smo za jedan demokratski Salon — a takav upravo predviđa novi Pravilnik — onda moramo respektovati činjenicu različitih kretnji u srpskoj umetnosti: naša je, zapravo, obaveza pred istorijom da i Oktobarskim salonima pružimo indikacije o materi-

jalnom fakticitetu umetničke produkcije danas i ovde. I dokle god se po nizu pitanja vezanih za Salon u preliminarnoj instanci, ne preduzmu stvarno celishodne akcije, dotle je, maltene, iluzorno uzimati pod kritičku lupu ontološke i aksiološke reference Salona a s namerom da se misli o realnom poretku stvari u materijalnoj i teorijsko-umetničkoj produkciji Srbije: time se, prirodno, dovodi u pitanje i društveni dignitet Salona.

Trideset godina ULUS-a

Umetnički paviljon Cvijeta Zuzorić

Aleksandar Bogojević

Priređena izložba likovnih ostvarenja članova udruženja — posvećena tridesetogodišnjici oslobođenja Jugoslavije i pobeđi nad fašizmom — obuhvata relativno dug vremenski period, stoga je i retrospektivnog karaktera, te može biti povod za reminiscencije na rad ULUS-a u proteklom vremenskom razdoblju, ali, isto tako, može biti posmatrana, ne iz tako široke vizure, već kao jedan konkretan događaj, priredba, sa svim svojim osobenostima. Može se pristupiti analiziranju njenih sadržajnih vrednosti i komentarisanju njenog smisla, vodeći računa o mnogostrukosti mogućnosti i svrhe ovakvih kulturnih manifestacija. Čineći pokušaj u ovom drugom domenu interesovanja za izložbu, razmotrićemo njen karakter, stvarni značaj i ulogu.

Uz konstataciju da su ovako zamašni poduhvati (preko 300 likovnih umetnika je predstavljeno, sa još više ekspanata), bez sumnje, potrebni i da je ova pompezna izložba, u stvari, prirodni nastavak bujnog i sadržajnog kulturnog života u označenom vremenskom periodu, neizbežan je utisak, o neiskorišćenim mogućnostima. Počnimo od izbora autora i izbora dela.

Iako je tu, na jednom mestu, retko viđen zbir dela tolikog broja animatora likovnih događaja u republici, uz napomenu da ipak nedostaje nekolicina vrhunskih stvaralaca (ne računajući one koji su delali van okvira udruženja), očevidan je »raskorak« između reprezentativnog zbira autora i izbora njihovih ostvarenja. Pojedini autori nisu zastupljeni sa jednim od svojih najboljih radova, što je ostvarljivo samo u idealnoj a ne i u praktičnoj prezentaciji. Međutim, u više slučajeva radi se o delima koja uopšte nisu tipična za te autore, te ne odražavaju ni njihov stvarni domet. Odsustvo dela koja su ih afirmisala može se protumačiti na više načina:

Kao stav umetnika, a njihovi kriterijumi ne moraju da budu u skladu sa jednom kritičkom, tj. evolutivnom, koncepcijom; ili, na primer, kao stav organizatora po kome je izlišno (ili nije neophodno) još jedno (istina ne tako često) iznošenje pred javnost tih, mnogima poznatih slika; ili, što je još prozaičnije, protumačiti da vrednost njihovu ne priznaju organizatori izložbe. Ali ovakva razmatranja bi nas odvela na pogrešan put.

Izložba prikazuje blisku prošlost i sadašnjost. Vidimo radove živih stvaralaca, kao i post humno izložena dela. Ako je uopšte postojala precizna koncepcija, pretpostavimo da se radi o izbegavanju pokušaja davanja ocene u bilo kakvom obliku, tj. o izbegavanju »krojenja istorije« za rad postizanja određene svežine postavke, naspram mogućeg izlaganja svih redom viđenih dela (nećemo sada govoriti o tome kako tako dug period, bar u svom prvom razdoblju, zahteva istorijsko vaganje i kako tu postoje neka određenja — unekoliko je valorizovan, a nasuprot

tome, kao da ostvarenja bardova naše moderne nisu na izložbi iz istorijskih razloga, nego samo iz pijeteta prema njima). Trebalo je držati se dosledno koncepcije po kojoj bi, na primer, svi živi autori, čiji umetnički opus još nije zaključen, bili zastupljeni najnovijim svojim ostvarenjima. U svakom slučaju, izložba se ne može ostvariti samim izborom imena pojedinaca, čija su dela uključena u postavku. Treba pronaći meru prisustva svakom pojedincu.

Kako je u paviljonu prispeli materijal aranžiran? »Mogućnosti za prezentaciju su mnogobrojne i svaka se koncepcija u stvari može pravdati, ako je zaista koncepcija.« Zato postavimo pitanje: je li postojala bilo kakva — mogli su je aranžeri, kao stvaraoči, afirmisati i intuitivno, a posteriori, po izvršenom izboru radova — osim »strateške? Obiman materijal, čak i za prostor obnovljenog paviljona »Cvijeta Zuzorić«, teško je sagledati. Preglednost nije ostvarena. Materijal nije ni hronološki sreden, ni klasifikovan, kao da je zbrojen pasivno. Daleko od toga da je javnost upozorena na značajne pojave. Zbrkanost hronoloških merila pri izboru radova i aranžiranju dovela je do toga, da je opšti nivo preglednosti i mogućnost informisanja na veoma niskom nivou. Posetilac mora da se istraživački upusti u razgledanje ekspanata kako bi nešto razaznao. Teško će otkriti koordinate koje spajaju umetnike i karakter srpske umetnosti. Desiče se suprotno, jer je mnogo šta rastureno i nasilno razbijeno. S kojim pravom? Primera radi, radovi članova jedne oficijelne grupe umetnika, čiji se značaj ni u evropskim razmerama ne može potceniti, a to je »Mediala«, razbacani su po izloženom prostoru. Sliku Milica Stankovića nalazimo u bočnoj prostoriji partera. Slike Ljube Popovića i Olje Ivanjicki su na galeriji. Rad Siniše Vukovića na sasvim drugom kraju galerije itd.

Zbog neubedljive realizacije izložba može podstaći i neke nesporedne, do potenciranja zamisli o »neprikosnovenim individualistima«. Ni trunke od onog kolektivnog entuzijazma koji je povremeno obuzimao umetnike (radovi »enformelista« takođe su razbacani po galeriji i u pojedinim slučajevima nespretno izabrani). Nije to potpuna slika našeg posleratnog umetničkog života. Daleko od toga da ćemo zagovarati neophodnost istorične koncepcije, ali moramo biti svesni nekih pogrešnih predstava na koje nas navodi ovakva izložba. Kao da je individualno nepomućeno subjektivno, pa i izbor stilske koncepcije u neku ruku odraz čudi umetnika, a to svakako nije tačno. Kao da je ceo taj tridesetogodišnji period prohujao u previranju, kao da ništa nije iznedrio što je našlo snage da povuče druge u srodnu orijentaciju, da se nametne. A bilo je moćnih avantura duha, bura i grupisanja, i čista je iluzija predstava o mnoštvu umetnika isto vrednih.